

Judikatūras krājums

ĢENERĀLADVOKĀTA JEVGENIJA TANČEVA
[EVGENI TANCHEV] SECINĀJUMI,
sniegti 2018. gada 3. maijā¹

Lieta C-51/17

**OTP Bank Nyrt.,
OTP Faktoring Követeléskezelő Zrt.
pret
Teréz Ilyés,
Emil Kiss**

(*Fővárosi Ítéltábla* (Galvaspilsētas Budapeštas apgabala apelācijas tiesa, Ungārija) lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu)

Patērētāju tiesību aizsardzība – Negodīgi noteikumi patērētāju līgumos – Kredītligumi, kas izteikti ārvalstu valūtā – Ar likumu noteiktie dalībvalstu pasākumi tiesiskai aizsardzībai no negodīgiem līguma noteikumiem – Direktīvas 93/13/EEK 4. panta 2. punkts un “vienkārša, skaidri saprotama valoda” – Direktīvas 93/13 1. panta 2. punkts un “obligātās tiesību normas” – Dalībvalsts tiesu pilnvaras pēc savas iniciatīvas novērtēt līguma noteikumu negodīgo raksturu

1. Šis *Fővárosi Ítéltábla* (Galvaspilsētas Budapeštas apgabala apelācijas tiesa, Ungārija) lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu attiecas uz vēl vienu strīdu² turpinājumā Tiesas 2014. gada 30. aprīļa nolēmumam lietā *Kásler un Káslerné Rábai* (turpmāk tekstā – “*Kásler*”)³, kurā tika izskatīta Ungārijas patērētāju kredītligumu, kas izteikti ārvalstu valūtā, proti, Šveices frankos, noteikumu saderība ar Savienības tiesībām.

2. Šajā spriedumā Tiesa *inter alia* sprieda par jēdziena “līguma galvenais priekšmets” Padomes Direktīvas 93/13/EEK par negodīgiem noteikumiem patērētāju līgumos 4. panta 2. punkta izpratnē⁴. Tad *Kúria* (Ungārijas Augstākā tiesa), valsts iesniedzējtiesa minētajā lietā, lēma, vai aplūkotie jēdzieni principā paliek ārpus Direktīvā 93/13 paredzētās aizsardzības. Tajā pašā laikā Tiesa sniedza kritērijus, kuri *Kúria* ir jāpiemēro, lai noteiktu, vai šīs klauzulas ir formulētas “vienkāršā un skaidri saprotamā valodā”, un kuri arī saskaņā ar Direktīvas 93/13 4. panta 2. punktu paredz izņēmumu no šīs izslēgšanas normas.

3. *Teréz Ilyés* un *Emil Kiss*, prasītāji pirmajā instancē pamatlietā (turpmāk tekstā – “prasītāji”), būtībā apstrīd Ungārijas likumdevēja, pamatojoties uz Tiesas nolēmumu *Kásler* lietā ieviesto tiesiskās aizsardzības sistēmu un tam sekojošo *Kúria* spriedumu, apgalvojot, ka šī sistēma liek uz patērētājiem attiecināt valūtas maiņas risku apstākļos, kuru rezultātā tiek pārkāpts Direktīvā 93/13 paredzētais pienākums nodrošināt pārskatāmību.

¹ Oriģinālvaloda – angļu.

² Skat. arī, piemēram, vēl nepasludināto spriedumu, *Sziber*, C-483/16. Ģenerāldvokāta N. Vāla [*N. Wahl*] secinājumi tika sniegti 2018. gada 16. janvārī, EU:C:2018:9.

³ C-26/13, EU:C:2014:282.

⁴ Direktīva (1993. gada 5. aprīlis) (OV 1993, L 95, 29. lpp.) (turpmāk tekstā – “Direktīva 93/13”).

I. Tiesiskais regulējums

A. Savienības tiesības

4. Direktīvas 93/13 1. panta 2. punktā ir noteikts:

“Šī direktīva neattiecas uz līguma noteikumiem, kas ietver obligātas tiesību normas un to starptautisko konvenciju principus vai noteikumus, kam ir pievienojušās dalībvalstis vai Kopiena, īpaši transporta jomā.”

5. Direktīvas 93/13 3. panta 1. punktā ir noteikts:

“Līguma noteikumu, par kuru nebija atsevišķas apspriešanās, uzskata par negodīgu, ja, pretēji prasībai pēc godprātības, tas rada ievērojamu nelīdzsvarotību pušu tiesībās un pienākumos, kas izriet no līguma, un tas notiek par sliktu patērētājam.”

6. Direktīvas 93/13 4. pantā noteikts:

“1. Neskarot 7. pantu, līguma noteikuma negodīgumu novērtē, ņemot vērā preču vai pakalpojumu raksturu, attiecībā uz ko līgums noslēgts, un atsaucoties uz visiem apstākļiem līguma slēgšanas brīdī, kas ar to bijuši saistīti, kā arī visiem pārējiem līguma noteikumiem vai citu līgumu, no kā tas ir atkarīgs.

2. Noteikumu negodīguma novērtējums neattiecas ne uz līguma galvenā priekšmeta definīciju, ne arī ar cenas un atlīdzības atbilstīgumu pakalpojumiem vai precēm, kas par to saņemtas, ciktāl šie noteikumi ir vienkāršā, skaidri saprotamā valodā.”

7. Direktīvas 93/13 3. panta 3. punktā noteikts, ka Direktīvas 93/13 pielikumā ietverts indikatīvs un nepilnīgs tādu noteikumu saraksts, kurus var uzskatīt par negodīgiem. Pielikuma 1. punkta i) apakšpunkts attiecas uz:

“Noteikumiem, kuru mērķis vai sekas ir šādas:

neatgriezeniski saistīt patērētāju ar noteikumiem, ar kuriem tam nav bijusi reāla iespēja iepazīties pirms līguma slēgšanas.”

8. Direktīvas 93/13 6. panta 1. punktā ir noteikts:

“Dalībvalstis nosaka, ka negodīgi noteikumi, kas izmantoti pārdevēja vai piegādātāja ar patērētāju noslēgtā līgumā, atbilstoši savas valsts tiesību aktiem nav saistoši patērētājam un, ka līgums pie tādiem pašiem noteikumiem turpina pusēm būt saistošs, ja tas var pastāvēt bez negodīgajiem noteikumiem.”

9. Direktīvas 93/13 7. panta 1. punktā ir noteikts:

“Dalībvalstis nodrošina, ka patērētāju un konkurentu interesēs pastāv adekvāti un efektīvi līdzekļi, lai novērstu negodīgu noteikumu ilgstošu izmantošanu pārdevēju vai piegādātāju ar patērētājiem noslēgtos līgumos.”

B. Ungārijas tiesības

1. *Likums A hitelintézetekről és pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII törvény (1996. gada Likums CXII par kredītiestādēm un finanšu iestādēm, “turpmāk tekstā – Hpt”)*

10. *Hpt* 203. pantā ir noteikts:

“1. Finanšu iestādes skaidri un saprotami informē gan savus esošos, gan iespējamus klientus par savu pakalpojumu izmantošanas nosacījumiem, kā arī par šo nosacījumu grozījumiem [..]

6. Ar privātklientiem noslēgtajos līgumos par aizdevuma ārvalstu valūtā piešķiršanu vai līgumos, kuros ietverta nekustamā īpašuma pirkšanas iespēja, finanšu iestāde paskaidro klientam līgumiskā darījuma risku, ko viņš nes, un klients ar parakstu apliecina, ka viņš to apzinās.”

2. *Likums DHI*

11. *A Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvény (2014. gada Likums XXXVIII, ar kuru tiek regulēti atsevišķi jautājumi saistībā ar Kúria spriedumu par judikatūras aizdevuma līgumu, kurus kredītiestādes noslēgušas ar patērētājiem, jomā harmonizēšanu; turpmāk tekstā – “Likums DHI”)* 1. panta 1. punktā ir noteikts:

“[Šis likums ir piemērojams] aizdevuma līgumiem, kas noslēgti ar patērētājiem laikposmā no 2004. gada 1. maija līdz šā likuma spēkā stāšanās dienai. Saistībā ar šā likuma piemērošanu ar vārdkopu “ar patērētāju noslēgts aizdevuma līgums” apzīmē jebkuru kredītlīgumu, aizdevuma līgumu vai finanšu līzings līgumu, kura pamatā ir ārvalstu valūta (kas ir saistīts ar ārvalstu valūtu vai izteikts ārvalstu valūtā, bet tiek atmaksāts forintos) vai forintu un kas ir noslēgts starp finanšu iestādi un patērētāju, ja tajā ir iekļauti tipveida līguma noteikumi vai līguma noteikumi, par kuriem puses nav atsevišķi vienojušās, un ja tajā ir iekļauti 3. panta 1. punktā vai 4. panta 1. punktā minētie līguma noteikumi.”

12. Likuma *DHI* 3. pantā ir noteikts:

“1. Ar patērētājiem noslēgtajos aizdevuma līgumos par spēkā neesošu uzskatāms ikviens noteikums – izņemot līguma noteikumus, kuri ir individuāli apspriesti, – saskaņā ar kuru kredītiestāde aizdevuma vai līzings objekta iegādei piešķirtā finansējuma summas izmaksāšanai paredz piemērot valūtas pirkšanas kursu, bet parāda dzēšanai – valūtas pārdošanas kursu vai citu valūtas maiņas kursu, kas atšķiras no finansējuma izmaksāšanai noteiktā valūtas kursa.

2. Spēkā neesošu noteikumu, kas ir minēts 1. punktā [..], aizstāj ar noteikumu, kurā attiecībā gan uz finansējuma izmaksāšanu, gan parāda dzēšanu (tostarp visiem ārvalstu valūtā noteiktajiem ikmēneša maksājumiem, izdevumiem un komisijas maksām) paredzēts piemērot [Ungārijas Valsts bankas] oficiālo valūtas maiņas kursu, kas noteikts attiecīgajai valūtai.

[..].

5. Finanšu iestāde ar patērētāju veic kliringu saskaņā ar īpašā likumā paredzētajiem noteikumiem.”

3. Likums DH3

13. Az egyes fogyasztói kölcsönszerződések devizanemének módosulásával és a kamatszabályokkal kapcsolatos kérdések rendezéséről szóló 2014. évi LXXVII. törvény (2014. gada Likums LXXVII par to, kā regulējami dažādi jautājumi saistībā ar grozījumiem attiecībā uz valūtu, kurā noslēgti aizdevuma līgumi ar patērētājiem, un noteikumiem attiecībā uz procentiem; turpmāk tekstā – “Likums DH3”) 3. panta 1. punktā ir noteikts:

“Ar šo likumu un atbilstoši tā noteikumiem tiek veikti grozījumi aizdevuma līgumos, kas noslēgti ar patērētājiem”.

14. Likuma DH3 10. pantā ir noteikts:

“Attiecībā uz hipotekārā aizdevuma līgumiem, kas ar patērētājiem noslēgti ārvalstu valūtā, un hipotekārā aizdevuma līgumiem, kas ar patērētājiem noslēgti, balstoties uz ārvalstu valūtu, finanšu iestādei kreditori ir pienākums sava kliringa pienākuma izpildei saskaņā ar [Likumu DH2] noteiktajā termiņā konvertēt forintos visu esošā parāda summu, kas izriet no hipotekārā aizdevuma līguma, kurš ar patērētāju noslēgts ārvalstu valūtā, vai hipotekārā aizdevuma līguma, kurš ar patērētāju noslēgts, balstoties uz ārvalstu valūtu, vai visu no šādiem līgumiem izrietošo parāda summu (tostarp procenti, izmaksas, komisijas maksas un maksājumi, kas veicami ārvalstu valūtā), abos gadījumos to aprēķinot saskaņā ar [Likumu DH2] veiktu kliringu. Šādas konvertācijas veikšanai tiks piemērots viens no turpmāk minētajiem valūtas maiņas kursiem, kurš attiecīgajā datumā būs izdevīgākais patērētājam:

a) vidējais no ārvalstu valūtas maiņas kursiem, kurus Ungārijas Valsts banka oficiāli noteikusi laikposmā no 2014. gada 16. jūnija līdz 7. novembrim, vai

b) ārvalstu valūtas maiņas kurss, kuru Ungārijas Valsts banka oficiāli noteikusi 2014. gada 7. novembrī.”

II. Faktiskie apstākļi, procedūra un prejudiciālie jautājumi.

15. 2008. gada 15. februārī prasītāji ar *ELLA Első Lakáshitel Kereskedelmi Bank Zrt.* noslēdza aizdevuma līgumu Šveices frankos ar procentu likmi 1,9%. 2016. gada 1. novembrī aizdevums no starpnieka tika nodots *OTP Bank Nyrt.*, kas to pēc tam nodeva *OTP Faktoring Követléskezelő Zrt.* (turpmāk tekstā abas kopā – “atbildētājas”).

16. Saskaņā ar šo līgumu kreditori bija jāizmaksā maksimālā summa 30 075 000 Ungārijas forintu (HUF) apmērā, kurā bija iekļauta komisijas maksa 75 000 HUF apmērā, kas līguma noslēgšanas brīdī bija 212 831 Šveices franks (CHF).

17. Saskaņā ar līgumu kreditore konvertēja aizdevumu Šveices frankos, izmantojot savu iepirkšanas kursu, kas bija spēkā aizdevuma, kuru tā izsniedza forintos, izmaksāšanas brīdī. Taču ikmēneša atmaksas maksājumu atbilstīgo summu, kura bija jāmaksā forintos, tā noteica saskaņā ar savu pārdošanas kursu. Kreditore būtu varējusi arī vienus pusēji grozīt parastos procentus un apkalpošanas izmaksas, bet līgumā nebija noteikumu, kas ļautu prasītājiem vienus pusēji mainīt grāmatojuma valūtu.

18. Līguma daļā “Deklarācija par riska paziņojumu” bija noteikts, ka “attiecībā uz aizdevuma riskiem parādnieks paziņo, ka zina un saprot kreditora sīki izklāstīto informāciju šajā jautājumā, apzinās ar aizdevumu ārvalstu valūtā saistīto risku un uzņemas par to visu atbildību. Attiecībā uz valūtu maiņas risku viņš īpaši apzinās, ka, ja līguma spēkā esamības laikā rodas forinta kursa svārstības attiecībā pret Šveices franku, kas var būt nelabvēlīgas (proti, forinta kursa samazināšanās pret maiņas kursu aizdevuma izmaksas brīdī), var arī gadīties, ka būtiski palielinās aizdevuma dzēšanas maksājumu apmērs, kas ir noteikts ārvalstu valūtā un ir maksājams forintos. Parakstot šo līgumu, parādnieks

apstiprina, ka apzinās, ka viņš pilnībā uzņemas šī riska ekonomiskās sekas. Turklāt viņš paziņo, ka ir rūpīgi izvērtējis iespējamās ar valūtas maiņas risku saistītās sekas un pieņem tās, novērtējot risku savas maksātspējas un ekonomiskās situācijas kontekstā, un ka viņam nebūs pamata iesniegt bankai nekādas prasījumus saistībā ar valūtas maiņas riska izraisītajām sekām”.

19. 2013. gada 16. maijā prasītāji uzsāka tiesvedību pret atbildētājām, lūdzot atzīt aizdevumu par spēkā neesošu, uzskatīt līgumu par spēkā esošu, bet kā noslēgtu forintos.

20. Pirmās instances tiesa ar 2016. gada 11. marta spriedumu apmierināja šo prasību, *inter alia* konstatējot, ka līguma noteikums, saskaņā ar kuru tika noteikts pienākums uzņemties valūtas maiņas risku, kas ir līguma galvenais priekšmets, nav nedz skaidrs, nedz saprotams.

21. Pirmā atbildētāja iesniedza apelācijas sūdzību par pirmās instances tiesas spriedumu, lūdzot to grozīt un prasību noraidīt.

22. Ungārijas likumdevējs pieņēma Likumus *DH1* un *DH2*, kā arī Likumu *DH3* pēc tam, kad prasītājas uzsāka tiesvedību 2013. gada 16. maijā, bet tas notika laikā, kad šī tiesvedība norisinājās Ungārijas tiesās. Lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu ir norādīts, ka Likums *DH1*, kas stājās spēkā 2014. gada 26. jūlijā, ir pamatots ar *Kúria* spriedumu Nr. 2/2014⁵ (kas ir saistošs Ungārijas tiesām) un tika pieņemts, ņemot vērā Tiesas spriedumu lietā *Kásler*⁶.

23. Kā norāda valsts iesniedzējtiesa, līgumam šajā lietā ir piemērojams Likuma *DH1* 1. panta 1. punkts un 3. pants.

24. Saskaņā ar Likuma *DH1* 3. panta 1. punktu tās klauzulas ar patērētājiem noslēgtajos aizdevuma līgumos, saskaņā ar kurām aizdevuma izmaksāšanai piemērojams valūtas pirkšanas kurss, bet parāda dzēšanai – valūtas pārdošanas kurss, ir spēkā neesošas. Atbilstoši Likuma *DH1* 3. panta 2. punktam tādu klauzulu, kas saskaņā ar 3. panta 1. punktu ir atzīta par spēkā neesošu, principā aizstāj ar normu, saskaņā ar kuru gan finansējuma izmaksāšanai, gan parāda dzēšanai ir jāpiemēro *Magyar Nemzeti Bank* (Ungārijas Valsts banka) oficiālais valūtas maiņas kurss, kas noteikts attiecīgajai valūtai.

25. Lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu ir norādīts arī, ka saskaņā ar 2014. gada Likumu *DH2* likumdevējs finanšu iestādēm ir noteicis pienākumu veikt klīringu attiecībā uz summām, kuras patērētāji bija pārmaksājuši saskaņā ar negodīgiem līguma noteikumiem. Ar 2014. gada Likumu *DH3* vairs netika atļauti ar hipotēku nodrošināti līgumi, kas noslēgti ārvalstu valūtās, lika patērētāju parādu (tostarp parādu, uz kuru attiecas pamatlīnija) konvertēt forintos un grozīja citus tiesisko attiecību aspektus.

26. Visbeidzot lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu norādīts, ka Likumos *DH1* un *DH3* tika atstāti spēkā [noteikumi par to,] ka valūtas maiņas risku uzņemas patērētājs, paredzot gan *ex tunc*, gan *ex nunc* iedarbību.

5 *Magyar Közlöny* 2014/91, 10975. lpp.

6 Spriedums, 2014. gada 30. aprīlis, *Kásler* (C-26/13, EU:C:2014:282). Skat. arī Likumu *DH2*, A [*Kúriának a*] pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvényben rögzített elszámolás szabályairól és egyes egyéb rendelkezésekről szóló 2014. évi XL. törvény (2014. gada Likums XL par norēķinu noteikumiem, kas norādīts 2014. gada Likumā XXXVIII par īpašiem noteikumiem saistībā ar [*Kúria*] spriedumu par judikatūras saskaņošanu aizdevuma līgumu, kas noslēgti starp kredītiestādēm un patērētājiem, jomā un virknē citu jautājumu).

27. Attiecībā uz *Kúria* spriedumu Nr. 2/2014⁷, kā norādīts lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu, tam ir likuma spēks, lai gan ir pieņemti Likumi *DH*, un tajā noteikts, ka:

“1. Ar patērētāju ārvalstu valūtā noslēgtā aizdevuma līguma noteikums, saskaņā ar kuru atlīdzībā par izdevīgāku procentu likmi valūtas maiņas risku pilnībā uzņemas patērētājs, ir līguma noteikums, kurš attiecas uz līguma galveno priekšmetu un kura negodīgumu parasti nevar pārbaudīt. Šo noteikumu var pārbaudīt un atzīt par negodīgu tikai tad, ja līguma noslēgšanas brīdī un ņemot vērā līguma tekstu un no finanšu iestādes saņemto informāciju, vidusmēra patērētājam, kas ir samērā informēts, uzmanīgs un apdomīgs (turpmāk tekstā – “patērētājs”), tā saturs nav bijis nedz skaidrs, nedz saprotams. Līguma noteikumi par valūtas maiņas risku uzskatāmi par negodīgiem, un līdz ar to līgums ir atzīstams par pilnībā vai daļēji spēkā neesošu, ja patērētājs, kas ir saņēmis no finanšu iestādes neatbilstīgu informāciju vai arī minēto informāciju ir saņēmis ar nokavēšanos, būtībā var uzskatīt, ka valūtas maiņas risks nav reāls un ka tas viņu skar tikai daļēji.”

28. Šajos apstākļos *Fővárosi Ítéltábla* (Galvaspilsētas Budapeštas apgabala apelācijas tiesa) apturēja tiesvedību un 2017. gada 17. janvārī uzdeva šādus prejudiciālus jautājumus:

- “1) Vai līguma noteikums, saskaņā ar kuru valūtas maiņas risks ir jāuzņemas patērētājam un kurš negodīga noteikuma attiecībā uz pirkšanas un pārdošanas cenu starpību un pienākumu uzņemties attiecīgu valūtas maiņas risku atcelšanas dēļ ir kļuvis par līguma sastāvdaļu ar *ex tunc* iedarbību tāpēc, ka bija iejaucies likumdevējs, ņemot vērā strīdus par spēkā neesamību, kas skāra ļoti daudzus līgumus, ir uzskatāms par noteikumu, par kuru nebija atsevišķas apspriešanās Direktīvas 93/13 3. panta 1. punkta izpratnē un kurš šī iemesla dēļ ietilpst tās piemērošanas jomā?
- 2) Ja līguma noteikums, saskaņā ar kuru valūtas maiņas risks ir jāuzņemas patērētājam, ietilpst Direktīvas 93/13 piemērošanas jomā, vai Direktīvas 93/13 1. panta 2. punkta izslēgšanas norma ir jāinterpretē tādējādi, ka tā ir attiecināma arī uz līguma noteikumu, kas atbilst obligātajām tiesību normām Tiesas sprieduma lietā *RWE Vertrieb AG* (C-92/11) 26. punkta izpratnē, kuras tika pieņemtas vai stājās spēkā pēc līguma noslēgšanas? Vai minētās izslēgšanas normas piemērošanas jomā ir jāiekļauj arī līguma noteikums, kas pēc šī līguma noslēgšanas ir kļuvis par līguma sastāvdaļu ar *ex tunc* iedarbību, ko ir izraisījusi obligāta tiesību norma, ar ko tiek novērsta negodīga līguma noteikuma izraisītā spēkā neesamība, kas padara neiespējamu līguma izpildi?
- 3) Ja saskaņā ar atbildēm, kas sniegtas uz iepriekšējiem jautājumiem, var pārbaudīt līguma noteikuma, ar kuru valūtas maiņas risks ir jāuzņemas patērētājam, negodīgumu, vai Direktīvas 93/13 4. panta 2. punktā minētā skaidra un saprotama formulējuma prasība ir jāinterpretē tādējādi, ka šī prasība ir izpildīta arī tad, ja iepriekš izklāstītajos apstākļos ir izpildīts tiesību aktos paredzētais un vispārīgi formulētais informēšanas pienākums, vai arī patērētājam ir jāsniedz šī informācija par risku, par ko ir informēta finanšu iestāde vai kurai tai ir piekļuve līguma noslēgšanas brīdī?
- 4) Vai, no skaidrības un pārskatāmības prasības un no Direktīvas 93/13 pielikuma 1. punkta i) apakšpunkta noteiktā viedokļa raugoties, Direktīvas 93/13 4. panta 1. punkta interpretācijas nolūkiem ir nozīme tam, ka līguma noslēgšanas brīdī kopā ar noteikumu par valūtas maiņas riska uzņemšanos līgumā tika iekļauti noteikumi par iespēju vienpusēji veikt grozījumus un pirkšanas un pārdošanas cenu starpību – kas dažus gadus vēlāk tika atzīti par negodīgiem, tādējādi, ka šo noteikumu kumulatīvās iedarbības dēļ patērētājs faktiski pilnībā nevarēja paredzēt, kā turpmāk mainīsies maksāšanas pienākumi, nedz to svārstību mehānisms?
- 5) Gadījumā, ja valsts tiesa atzīst, ka līguma noteikums, saskaņā ar kuru valūtas maiņas risks ir jāuzņemas patērētājam, ir negodīgs – vai, nosakot tiesiskās sekas saskaņā ar valsts tiesību normām, tai pēc savas ierosmes, ievērojot pušu tiesības izteikties uz sacikstes principu balstītajā procedūrā, ir

⁷ Skat. 5. zemsvītras piezīmi iepriekš.

jāņem vērā arī citu noteikumu negodīgums, kurus prasītāji savā prasības pieteikumā nav minējuši? Vai ir piemērojams arī [tiesas] rīcības pēc savas ierosmes princips saskaņā ar Tiesas judikatūru, ja prasītājs ir patērētājs, vai arī, ņemot vērā pušu autonomijas principa nozīmi visā tiesvedībā un konkrētajās tiesvedības izpausmēs, princips, kas nosaka, ka pusēm ir tiesības noteikt prasības priekšmetu, šādā gadījumā liedz tiesai veikt pārbaudi pēc savas ierosmes?”

29. Prasītāji, atbildētājas, Ungārijas un Polijas valdības un Eiropas Komisija iesniedza rakstveida apsvērumus. Tiesas sēdē, kas notika 2018. gada 22. februārī, piedalījās visi, izņemot Polijas valdību.

III. Analīze

A. Ievadpiezīmes

1. Lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu pieņemamība

30. Atbildētājas pamatlietā apstrīd lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu pieņemamību, pamatojoties uz to, ka pirmie četri jautājumi esot hipotētiski un tiem neesot nekādas saistības ar pamatlietas faktiem, bet piektais jautājums esot *acte claire*.

31. Proti, tie apšaubā lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu norādīto *DH* likumu interpretāciju, apgalvojot, piemēram, ka Likums *DH1* nekādi neesot saistīts ar valūtas maiņas riska noteikšanu un ka Likums *DH3* neesot tā tiesību norma, uz kuru pamatojoties līgumā ietverts pienākums patērētājiem uzņemties šo risku⁸. Ar Likumu *DH3* drīzāk esot likvidēts valūtas maiņas risks aizdevumiem, kas izteikti ārvalstu valūtā, konvertējot tos aizdevumos, kuri izteikti forintos, attiecībā uz nākotni (kas, kā tie norāda, esot spēkā no 2015. gada 1. februāra, *ex nunc*), nevis attiecībā uz pagātņi (*ex tunc*). Tie apgalvo, ka, tā kā nedz ar *DH* likumiem, nedz ar *Kúria* spriedumu Nr. 2/2014 neesot ticis grozīts noteikums attiecībā uz valūtas maiņas kursa risku, uzdotie jautājumi esot hipotētiski un *Fővárosi Ítéltábla* (Galvaspilsētas Budapeštas apgabala apelācijas tiesa) pieprasītajai interpretācijai neesot nekādas saistības ar pamatlietas faktiem.

32. Taču nevaru piekrist, ka lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu ir nepieņemams. Tomēr attiecībā uz ceturto jautājumu ir jāizdara dažas precizējošas piezīmes.

33. LESD 267. panta pamatā ir skaidra funkciju sadale starp valsts tiesām un Tiesu, un tikai valsts tiesas kompetencē ir konstatēt un novērtēt pamatlietas faktus, kā arī interpretēt un piemērot valsts tiesības⁹. Tāpēc vēlos atlikt malā apstrīdētos argumentus lietas materiālos par dalībvalsts tiesību nozīmi, kāda tā ir norādīta lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu¹⁰.

34. Tāpat vienīgi valsts tiesa, kura izskata strīdu un kurai ir jāuzņemas atbildība par pieņemamo tiesas nolēmumu, ir tā, kurai, ņemot vērā lietas īpatnības, ir jāizvērtē gan tas, vai jautājumi, ko tā ir uzdevusi Tiesai, ir vajadzīgi, gan tas, vai tie ir atbilstīgi. Tāpēc, ja uzdotie jautājumi attiecas uz Eiropas Savienības tiesību interpretāciju, Tiesai principā ir jālemj¹¹.

⁸ Ungārijas valdība apstrīd arī lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu atspoguļoto *DH* likumu interpretāciju, bet neapgalvo, ka tas būtu nepieņemams. Komisija norāda, ka nav skaidrs, vai lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu ir saistīts ar Likumu *DH1* vai Likumu *DH3*.

⁹ Attiecībā uz negodīgiem noteikumiem patērētāju aizdevumu līgumos skat. spriedumu, 2013. gada 14. marts, *Aziz* (C-415/11, EU:C:2013:164, 34. punkts un tajā minētā judikatūra).

¹⁰ Šajā nozīmē skat. arī manus secinājumus lietā *Egenberger*, C-414/16, EU:C:2017:851, 61.–65. punkts.

¹¹ *Aziz*, 9. zemsvītras piezīme. Skat. arī spriedumu, 2017. gada 20. septembris, *Andriiciuc* (C-186/16, EU:C:2017:703, 19. un 20. punkts).

35. Tiesa valsts tiesas lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu var noraidīt tikai tad, ja ir acīmredzams, ka lūgtajai Savienības tiesību interpretācijai nav nekādas saistības ar pamatlīetas faktiskajiem apstākļiem vai tās priekšmetu, ja problēma ir hipotētiska vai ja Tiesai nav zināmi faktiskie vai tiesiskie apstākļi, kas vajadzīgi, lai sniegtu noderīgu atbildi uz tai uzdotajiem jautājumiem¹².

36. Izņemot ceturto jautājumu, lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu ietverta to Eiropas Savienības tiesību aspektu, kurus valsts iesniedzējtiesa uzskata par būtiskiem šajā strīdā, pamatota analīze¹³, tā, lai būtu iespējams sintezēt tos juridiskos jautājumus, kam nepieciešama interpretācija, lai gan ir vienprātības trūkums par Likumu *DH1* un *DH3* nozīmi un ietekmi. Turklāt lietas dalībnieku nesaskaņu vispārējie pamati lietas materiālos ir viegli saskatāmi.

37. Valsts iesniedzējtiesa vēlētos noskaidrot, kā Likumu *DH1* un *DH3* izsludināšana, kas, kā jau minēts, notika laikā, kad tiesvedība pamatlīetā jau bija uzsākta, ietekmē prasītāju celto prasību.

38. Atbildētājas *inter alia* apstrīd to, vai, pieņemot Likumus *DH1* un *DH3*, valūtas maiņas risks patiešām ir nodots no aizdevēja aizņēmējam, iebilst pret to jebkādu tādu interpretāciju, kas varētu radīt atpakaļejošu spēku, un apgalvo, ka neesot bijušas nepilnības saistībā ar atbilstību Direktīvas 93/13 4. panta 2. punkta prasībai par “vienkāršu, skaidri saprotamu valodu”.

39. Taču prasītāji apgalvo, ka pēdējā prasība neesot izpildīta, ka no Likumiem *DH1* un *DH3* izrietošās tiesiskās aizsardzības sistēmas rezultātā viņiem kā patērētājiem tiekot uzlikts valūtas maiņas riska slogs un ka valūtas maiņas kurss, kuru, kā viņi apgalvo, piemērojot pēc likumdevēju iesaistīšanās, ir ievērojami augstāks par to valūtas maiņas kursu, kas tika piemērots 2008. gadā, kad līgums tika noslēgts. Ņemot vērā šos apstākļus, viņi apgalvo, ka esot pārkāpts pārskatāmības princips. Tas saskaņā ar Savienības tiesībām (Direktīvas 93/13 4. panta 2. punkta pēdējā rinda kopsakarā ar Direktīvas 93/13 3. un 5. pantu) un tās pielikumu aizsargā patērētājus¹⁴. Ņemot vērā šos apstākļus, prasītāji apgalvo, ka esot pārkāpti līdzvērtības un efektivitātes principi, kā arī jautā, vai ir pārkāpts Direktīvas 93/13 6. panta 1. punkts.

40. Tāpēc nešaubīgi secinu, ka lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu ir pieņemams attiecībā uz pirmo līdz trešo un piekto jautājumu.

41. Runājot par ceturto jautājumu, tas attiecas uz Direktīvas 93/13 4. panta 1. punktu, kurā aptverti jautājumi, kas ir plašāki par pārskatāmības prasībām, un apkopotas citas negodīguma formas. Taču prasītāju rakstveida apsvērumos par 4. panta 1. punkta attiecināmību uz pamatlīetu nav sniegti nekādi argumenti, un arī lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu sadaļā “Iemesli lūgumam sniegt prejudiciālu nolēmumu sagatavošanai” nav norāžu uz Direktīvas 93/13 4. panta 1. punktu.

42. Attiecībā uz strīda jomām starp pamatlīetas pusēm prasītāji rakstveida apsvērumos aktīvi uzsver, ka pretēji problēmai, ko Tiesa nesen izskatīja lietā *Andrić*¹⁵, viņu lietas pamatā ir *Hpt* 203. panta 6. un 7. punktā pieprasītās skaidrās un saprotamās informācijas trūkuma ļaunprātīga izmantošana. Turklāt Tiesas spriedumu daļas, uz kurām atsaucas prasītāji, attiecas vai nu uz pārskatāmību saskaņā ar Direktīvas 93/13 4. panta 2. punktu¹⁶, vai uz 6. pantu un līdzvērtības un efektivitātes principiem¹⁷, vai arī uz abiem šiem aspektiem kopā¹⁸.

12 Spriedums, 2013. gada 14. marts, *Aziz* (C-415/11, EU:C:2013:164, 35. punkts un tajā minētā judikatūra).

13 Sal. ģenerāladvokāta N. Jēskinena [*N. Jääskinen*] secinājumi lietā *Banif Plus Bank* (C-312/14, EU:C:2015:621).

14 Skat., piemēram, spriedumu, 2015. gada 26. februāris, *Matei* (C-143/13, EU:C:2015:127, 73. un 74. punkts).

15 Spriedums, 2017. gada 20. septembris (C-186/16, EU:C:2017:703).

16 Proti, spriedums, 2015. gada 23. aprīlis, *Van Hove* (C-96/14, EU:C:2015:262).

17 Spriedums, 2013. gada 14. marts, *Azziz* (C-415/11, EU:C:2013:164, 50. punkts). Prasītāja rakstveida apsvērumos ir veikta atsauce arī uz 2012. gada 14. jūnija spriedumu *Banco Español de Crédito* (C-618/10, EU:C:2012:349, 39. un 53. punkts). Pirmais ir par patērētāju vājāko pozīciju attiecībā pret pārdevējiem vai piegādātājiem, un otrs – par efektivitātes principu.

18 Spriedums, 2014. gada 30. aprīlis, *Kásler* (C-26/13, EU:C:2014:282), un 2016. gada 21. decembris, *Gutiérrez Naranjo* u.c. (C-154/15, C-307/15 un C-308/15, EU:C:2016:980).

43. Kā minēts iepriekš, atbildētāji apstrīd ceturajā jautājuma pieņemamību, pamatojoties uz to, ka tas ir hipotētisks. Taču es drīzāk uzskatu, ka, ciktāl ceturtais jautājums Tiesai tiek lūgts papildus novērtēšanas parametriem par atbilstību pārskatāmības principam novērtēt, cik godīga ir valūtas maiņas riska attiecināšana uz patērētājiem, Tiesai trūkst faktisko un tiesisko materiālu, lai uz to atbildētu¹⁹.

44. Tāpēc ceturtais jautājums ir vai nu nepieņemams, vai jāuzskata par tādu, kurā jautāts par to, kā tiesiskais regulējums, kas pieņemts daudzus gadus pēc tam, kad ir ticis noslēgts līgums (attīstība, ko valsts iesniedzējtiesa uzskata par neparedzamu no patērētāja viedokļa), ietekmē pārskatāmības nodrošināšanas pienākumus, kuri saskaņā ar Direktīvas 93/13 4. panta 2. punktu ir atbildētājam.

2. Pamatjautājumi

45. Ar lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu būtībā tiek vaicāts, vai no Likumiem *DH1* un *DH3*, proti, tiesību normām, ko Ungārijas likumdevējs ieviesa pēc tam, kad bija pieņemts Tiesas nolēmums lietā *Kásler* un *Kúria* spriedums Nr. 2/2014²⁰, izrietošā tiesiskās aizsardzības sistēma ir pārskatāma saskaņā ar Savienības tiesībām un ir tām atbilstīga.

46. Šajā ziņā ir svarīgi atgādināt, ka Tiesas spriedumiem ir tūlītēja iedarbība un tāpēc tie ir piemērojami no interpretējamās tiesību normas stāšanās spēkā datuma²¹, un tāpēc tie ir jāpiemēro tiesiskajām attiecībām, kas radušās un izveidotas pirms sprieduma pasludināšanas par lūgumu sniegt interpretāciju, ja turklāt ir izpildīti nosacījumi tāda strīda, kas attiecas uz šā noteikuma piemērošanu, izskatīšanai kompetentās tiesās²².

47. Turklāt Tiesa tikai absolūtos izņēmuma apstākļos, cenšoties nodrošināt tiesiskās noteiktības aizsardzību, var ierobežot kāda sava nolēmuma iedarbību laikā²³. Tiesa nav veikusi šādu iedarbības ierobežošanu laikā attiecībā uz savu nolēmumu lietā *Kásler*, un dalībvalsts tiesām to darīt nav atļauts²⁴.

48. Tas nozīmē, ka Tiesas 2014. gada 30. aprīlī lietā *Kásler* veiktā Direktīvas 93/13 4. panta 2. punkta un arī citu Direktīvas 93/13 noteikumu, kam bija nozīme lietā (proti, 3. pants, 5. pants, 6. panta 1. punkts un 7. pants), interpretācija attiecas uz esošajiem līguma noteikumiem no Direktīvas 93/13 stāšanās spēkā datuma, kas ir 1994. gada 31. decembris²⁵. Ņemot vērā iepriekš minēto, uz Direktīvas 93/13 4. panta 2. punkta piemērojamību valsts līmenī attiecas pamatoti dalībvalsts tiesībās paredzēti ierobežojuma laikposmi²⁶, un arī citi dalībvalsts procesuālie noteikumi, ja šādos tiesību aktos ir ievēroti efektivitātes un līdzvērtības principi²⁷.

49. Direktīvas 93/13 kontekstā 6. un 7. pants arī attiecas uz dalībvalstīm piemērotajiem tiesiskās aizsardzības pienākumiem, Tiesai atzīstot, piemēram lietā *Kásler*, ka ar 7. panta 1. punktu dalībvalstīm tiek noteikts pienākums nodrošināt adekvātus un efektīvus līdzekļus, lai “novērstu negodīgu noteikumu ilgstošu izmantošanu pārdevēju vai piegādātāju ar patērētājiem noslēgtos līgumos”²⁸, un 7. pants ir

19 Skat., piemēram, spriedumu, 2013. gada 14. marts, *Aziz* (C-415/11, EU:C:2013:164, 35. punkts un tajā minētā judikatūra).

20 Skat. 5. zemsvītras piezīmi iepriekš.

21 Skat., piemēram, spriedumu, 2015. gada 29. oktobris, *BBVA* (C-8/14, EU:C:2015:731, 22. punkts). Skat. arī ģenerāladvokāta M. Špunara [M. Szpunar] secinājumus, EU:C:2015:321, 34. punkts.

22 Piemēram, spriedums, 2013. gada 21. marts, *RWE Vertrieb* (C-92/11, EU:C:2013:180, 58. punkts un tajā minētā judikatūra).

23 Turpat, 59. punkts un tajā minētā judikatūra. Ieinteresētajām personām ir jārikojas labticīgi, un pastāv nopietnu grūtību risks.

24 Skat., piemēram, spriedumu, 2016. gada 21. decembris, *Gutiérrez Naranjo* u.c. (C-154/15, C-307/15 un C-308/15, EU:C:2016:980, 70.–73. punkts).

25 Direktīvas 93/13 10. panta 1. punkts.

26 Skat., piemēram, spriedumu, 2015. gada 29. oktobris, *BBVA* (C-8/14, EU:C:2015:731, 24. punkts).

27 Nesēnāki visaptverošai analīzei skat. ģenerāladvokāta N. Vāla secinājumus lietā *Sziber* (C-483/16, EU:C:2018:9).

28 Skat., piemēram, spriedumu, 2014. gada 30. aprīlis, *Kásler* (C-26/13, EU:C:2014:282, 78. punkts un tajā minētā judikatūra).

papildus paredzēts, lai nodrošinātu aizsardzības līdzekļus, kas attur no Direktīvas 93/13 pārkāpšanas²⁹. Ir svarīgi paturēt prātā arī Direktīvas 93/13 8. pantu, ar kuru dalībvalstīm atļauts “pieņemt vai saglabāt visstingrākos Līgumam atbilstīgus noteikumus jomā, uz ko attiecas šī direktīva, lai nodrošinātu visaugstāko patērētāja aizsardzības līmeni”³⁰.

50. Ņemot vērā to, ka Direktīvas 93/13 spēkā stāšanās datums ir 1994. gada 31. decembris un aplūkotās līgumiskās vienošanās tika noslēgtas 2008. gada 15. februārī, saskaņā ar Savienības tiesībām nevar būt principiālu iebildumu pret Ungārijas likumdevēja lēmumu, kura nolūks ir ar Likumu *DH1* regulēt līguma noteikumus, par kuriem vienojušies laikposmā no 2004. gada 1. maija līdz 2014. gada 26. jūlijam, vai ar Likumu *DH3* noteikt iespējas konvertēt aizdevumus, kuri izteikti ārvalstu valūtā, aizdevumos, kas izteikti forintos, atsaucoties uz datumiem 2014. gadā, neatkarīgi no tā, kādas domstarpības varētu būt attiecībā uz *DH* likumu iedarbību laikā.

51. Uz lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu otro jautājumu jāatbild, ņemot vērā šo Savienības tiesību pamatprincipu. Uzskatu, ka otrais jautājums ir pamatā valsts iesniedzējtiesas bažām par Likumu *DH1* un *DH3* pieļaujamo ietekmi uz pamatlietas iznākumu atbilstīgi Savienības tiesībām. Līdz ar to turpmākajā analizē būtiska uzmanība tiks pievērsta otrā jautājuma izskatīšanai.

IV. Atbildes uz prejudiciālajiem jautājumiem

A. Atbilde uz pirmo jautājumu

52. Ar pirmo jautājumu valsts iesniedzējtiesa vēlas zināt, vai ar tiesību aktiem obligāti iekļautais līguma noteikums, saskaņā ar kuru valūtas maiņas risku uzņemas patērētāji ar *ex tunc* iedarbību, ir noteikums, par kuru “nebija atsevišķa apspriešanās” Direktīvas 93/13 3. panta 1. punkta izpratnē, tādējādi uz to principā attiecas šīs direktīvas piemērošanas joma.

53. Kā norādīts Polijas rakstveida apsvērumos, jēdziens “atsevišķa apspriešanās” būtu jāsaprot kā tāds, kas attiecas uz noteikumu, par kuru puses ir savstarpēji vienojušās pēc sarunām par konkrēto aplūkoto noteikumu un kurš tām ir saistošs. Ja jēdziens, kā, piemēram šis, kurš, kā tiek apgalvots, ir obligāti piemērojams pamatlietā, parādās pēc likumdevēja iesaistīšanās, to pēc definīcijas nevar uzskatīt par tādu, par kuru ir bijusi “atsevišķa apspriešanās”³¹.

54. Šī interpretācija saskan ne tikai ar Direktīvas 93/13 3. panta 1. punkta vispārpieņemto nozīmi³², bet tā atbilst arī Direktīvas 93/13 nolūkam, kā norādīts vienā no apsvērumiem, kas attiecas uz pircēju un patērētāju aizsardzību no “vienpusējiem *standartlīgumiem*”³³. Turklāt kāds cits preambulas apsvērums attiecas uz iespējam atbilstoši dalībvalsts tiesību aktiem uzsākt tiesvedību “attiecībā uz līguma noteikumiem, kas sastādīti *vispārējai izmantošanai* līgumos ar patērētājiem”³⁴.

55. Tāpēc es ierosinu uz pirmo jautājumu atbildēt, ka ar tiesību aktiem obligāti iekļauto līguma noteikumu, saskaņā ar kuru valūtas maiņas risku uzņemas patērētājs ar *ex tunc* iedarbību, nevar uzskatīt par tādu, par kuru ir bijusi “atsevišķa apspriešanās” Direktīvas 93/13 3. panta 1. punkta izpratnē.

²⁹ Turpat, 79. punkts).

³⁰ Par 8. panta robežām skat., piemēram, spriedumu, 2010. gada 3. jūnijs, *Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid* (C-484/08, EU:C:2010:309).

³¹ Spriedums, 2015. gada 29. oktobris, *BBVA* (C-8/14, EU:C:2015:731, 34. punkts). Tajā Tiesa secināja, ka minētajā lietā aplūkotais tiesību akts “veido vispārpiemērojamu tiesiskā regulējuma pamatietvaru”. Lai gan attiecīgais tiesību akts minētajā gadījumā nebija “līguma noteikums” Direktīvas 93/13 3. panta 1. punkta izpratnē, tas tika uzskatīts par vispārpiemērojamu normu.

³² Pārskatam par normām par Savienības pasākumu interpretāciju, skat., piemēram, manus secinājumus lietā *Pinckernelle* (C-535/15, EU:C:2016:996, 34.–70. punkts).

³³ Mans izcēlums.

³⁴ Mans izcēlums.

B. Atbilde uz otro jautājumu

56. Ar otro jautājumu valsts iesniedzējtiesa būtībā vaicā, vai Likumos *DH1* un *DH3*, kurus Ungārijas likumdevējs pasludināja, ņemot vērā gan spriedumu lietā *Kásler*, gan *Kúria* veikto tā piemērošanu spriedumā Nr. 2/2014, atspoguļoto tiesiskās aizsardzības sistēmu³⁵ var atzīt par “līguma noteikumiem”, kas atspoguļo “obligātās tiesību normas” saskaņā ar Direktīvas 93/13 1. panta 2. punktu, tādējādi, ka šī direktīva uz tiem “neattiecas”.

57. Esmu secinājis, ka pamatlietā aplūkotie tiesiskās aizsardzības pasākumi nav izslēgti no Direktīvas 93/13 1. panta 2. punkta piemērošanas jomas. Minēto secinājuma izdarīju šādu iemeslu dēļ.

58. Pirmkārt, apzinos, ka Tiesa ir atzinusi, ka, lai tiktu piemērota Direktīvas 93/13 1. panta 2. punktā noteiktā izņēmuma norma, ir jābūt izpildītiem diviem nosacījumiem. Pirmkārt, līguma noteikumam ir jāatspoguļo tiesību norma un, otrkārt, šai tiesību normai ir jābūt obligātai³⁶. Tādējādi, lai konstatētu, vai līguma noteikums ir izslēgts no Direktīvas 93/13 piemērošanas jomas, valsts tiesai ir jāpārbauda, vai šis noteikums atspoguļo valsts tiesību normas, kas ir piemērojamas attiecībā uz līgumslēdzējām pusēm neatkarīgi no to izvēles, vai tiesību normas, kurām ir papildinošs raksturs un kuras līdz ar to ir piemērojamas automātiski, proti, ja šajā ziņā nav atšķirīgas vienošanās starp pusēm³⁷.

59. Taču norādišu arī, ka Tiesa ir atzinusi, ka Direktīvas 93/13 1. panta 2. punktā paredzētais izņēmums ir jāinterpretē šauri³⁸. Tādējādi, lai gan neatkarīgi no pamatlietas pušu izvēles Likumus *DH1* un *DH3* pamatlietā piemēro, kā minēts prasītāju rakstveida apsvērumos, tie nebija spēkā laikā, kad tika apspriests 2008. gada 15. februārī noslēgtais līgums³⁹.

60. Turklāt Tiesa ir uzsvērusi, ka izslēgšana no Direktīvas 93/13 režīma piemērošanas tiek attaisnota ar to, ka var tiesiski pieņemt, ka valsts likumdevējs ir noteicis līdzsvaru starp visām konkrētu līgumu pušu tiesībām un pienākumiem⁴⁰.

61. Šo pieņēmumu nevar attiecināt uz tiesību aktiem, kas pieņemti pēc datuma, kurā tika panākta vienošanās par attiecīgo līgumu, *un* ar konkrētu mērķi īstenot tiesas konstatējumu par neatbilstību Direktīvai 93/13, kas nepārprotami izriet no pamatlietas materiāliem. Kā paskaidrots 44.–49. punktā iepriekš, Tiesas spriedumi par Savienības tiesību normu interpretāciju stājas spēkā no šo normu stāšanās spēkā datuma, ja vien Tiesa nav ierobežojusi to iedarbību laikā, kamēr to īstenošanai dalībvalsts tiesās ir jānodrošina atbilstība dalībvalsts procesuālajiem noteikumiem, ievērojot efektivitātes un līdzvērtības principus. Turklāt, kā minēts iepriekš, Direktīvas 93/13 kontekstā uz šo īstenošanu bieži ir attiecināms 6., 7. un 8. pants, jo tie regulē tiesiskās aizsardzības līdzekļus, kas dalībvalstīm ir jāpiedāvā, lai aizsargātu patērētāju tiesības saskaņā ar šo direktīvu.

62. Tiesai jau ir bijusi iespēja novērtēt dalībvalsts (tiesību aktu) tiesiskās aizsardzības normu atbilstību Direktīvas 93/13 6. un 7. pantam, kā arī efektivitātes un līdzvērtības principiem situācijā, kad šādas tiesību normas tika pieņemtas kā reakcija uz Tiesas nolēmumu par Direktīvas 93/13 interpretāciju. Šajās lietās nenotiek apspriešana par to, vai ar Direktīvas 93/13 1. panta 2. punktu attiecīgās tiesību normas tiek izceltas ārpus šīs direktīvas kritērijiem tāpēc, ka, iespējams, nevienā analizē šīs tiesību

35 Skat. 5. zemsvītras piezīmi.

36 Spriedums, 2017. gada 20. septembris, *Andriuc* (C-186/16, EU:C:2017:703, 28. punkts un tajā minētā judikatūra).

37 Turpat, 29. punkts un tajā minētā judikatūra. Sikākam piemēram skat. spriedumu, 2017. gada 26. janvāris, *Banco Primus* (C-421/14, EU:C:2017:60, 69. un 70. punkts).

38 Spriedums, 2017. gada 20. septembris, *Andriuc* (C-186/16, EU:C:2017:703, 31. punkts un tajā minētā judikatūra).

39 Šajā ziņā fakti, kas attiecas uz pamatlietu, atšķiras no tiem faktiem, kuri radušies citās galvenajās lietās, kurās tika aplūkota Direktīvas 93/13 1. panta 2. punkta interpretācija. Skat., piemēram, spriedumus, 2013. gada 21. marts, *RWE Vertrieb* (C-92/11, EU:C:2013:180); 2014. gada 10. septembris, *Kušionová* (C-34/13, EU:C:2014:2189), un 2017. gada 20. septembris, *Andriuc* (C-186/16, EU:C:2017:703).

40 Spriedums, 2013. gada 21. marts, *RWE Vertrieb* (C-92/11, EU:C:2013:180, 28. punkts).

normas nevarētu uzskatīt par “līguma noteikumiem”⁴¹ Direktīvas 93/13 1. panta 2. punkta izpratnē. Tomēr varbūt tā bija arī šī viennozīmīgā pienākuma funkcija, kurš dalībvalstīm noteikts Savienības primārajās tiesībās, proti, saskaņā ar LES 19. pantu “nodrošināt tiesību aizsardzības līdzekļus, kas ir pietiekami efektīvi tiesiskās aizsardzības nodrošināšanai jomās, uz kurām attiecas Savienības tiesības”.

63. Ciktāl Likumi *DH1* un *DH3* ietekmē līguma noteikumu būtību (piemēram, to, kurai pusei būtu jāuzņemas valūtas maiņas risks) pretstatā sankcijām un procesuālajiem noteikumiem, kas piemērojami, ņemot vērā Tiesas nolēmumu lietā *Kásler*, attiecībā uz pamatlietas faktiem, tik būtisks faktors ir tik cieši saistīts ar prasību par Likumu *DH1* un *DH3* atbilstību Direktīvas 93/13 6. un 7. panta prasībām⁴² un līdzvērtības un efektivitātes principiem, ka nav no tās atdalāms. Turklāt Direktīvas 93/13 1. panta 2. punkta interpretācija par to, ka uz tādiem tiesību aktiem kā Likumi *DH1* un *DH3* attiecas šajā tiesību normā paredzētā izņēmuma norma, pasargātu no pārskatīšanas tiesā dalībvalsts likumdevēja atbildes reakciju uz Tiesas konstatējumu, ka valsts tiesības vai prakse nav saderīga ar Direktīvu 93/13.

64. Šāda interpretācija tādējādi padarītu Direktīvas 93/13 1. panta 2. punktu neatbilstīgu Savienības politiskai prasībai nodrošināt augstu patērētāju tiesību aizsardzības līmeni atbilstīgi Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 38. pantam, kas ir vismaz norāde par Direktīvas 93/13 1. panta 2. punkta interpretāciju⁴³. Tā būtu pretrunā arī tiesībām uz efektīvu tiesību aizsardzību tiesā atbilstīgi Hartas 47. pantam⁴⁴, ar ko indivīdiem tiek piešķirtas tiesības, uz kurām tie var atsaukties dalībvalstu tiesās, tostarp privātpersonu strīdos⁴⁵.

65. Visbeidzot Direktīvas 93/13 1. panta 2. punkta vispārpieņemtā nozīme maz palīdz noteikt tā nozīmi, un 1. panta 2. punkta mērķis, kā norādīts preambulas apsvērumos, nesniedz skaidru norādi par to, vai tas attiecas uz tādiem līguma noteikumiem, kuri ar likumu noteikti *pēc* attiecīgā līguma noslēgšanas *un* kuru nolūks ir padarīt dalībvalsts tiesību aktu atbilstīgu Direktīvai 93/13. Taču šīs tiesību normas rašanās vēsture liecina par to, ka tā tika izstrādāta, lai nodrošinātu, ka dalībvalstis var atstāt spēkā vai ieviest normas, kas ir stingrākas par direktīvā iekļautajiem aizsargājamo noteikumiem⁴⁶, nevis tos mikstina, un viens no ģenerāladvokātiem ir norādījis, ka noteikumam par izņēmumu 1. panta 2. punktā “bija jāattiecas uz tādiem standarta līgumiem, kuru saturu valsts likumdevējs *ir* reglamentējis ar valsts tiesību normām un ar likumu *jau ir* nodrošinājis visu līgumslēdzēju pušu pamatoto interešu līdzsvarotu izvērtējumu”⁴⁷.

41 Skat. it īpaši 2015. gada 29. oktobra sprieduma *BBVA* (C-8/14, EU:C:2015:731) 21. un 23. punktu. “Lai ņemtu vērā šo judikatūru un it īpaši reaģētu uz 2013. gada 14. marta spriedumu lietā *Aziz* (C-415/11, EU:C:2013:164), ar Likumu Nr. 1/2013 tostarp tika grozīti Civilprocesa kodeksa panti par izpildes procedūru, kas vērstas uz hipotēkas objektiem. Tādējādi tiesvedībā, kas tikušas uzsāktas pēc Likuma 1/2013 stāšanās spēkā, personas, pret kuru ir vēsta izpilde, iebildumi par līguma noteikuma negodīgo raksturu, kas celti parastajā 10 dienu termiņā no izpildraksta paziņošanas dienas, turpmāk dod iespēju atlikt piedziņas vēšanas uz hipotēkas objektu procedūru līdz brīdim, kad tiek atrisināts jautājums, kas saistīts ar celto iebildumu. [...] Ir jāizvērtē, vai un attiecīgā gadījumā kādā mērā Direktīvai 93/13, kā tā ir tikusi interpretēta Tiesas judikatūrā, kas īpaši attīstīta tostarp kopš sprieduma *Aziz* lietā, ir pretrunā termiņa ierobežojuma pārejas mehānisms, ko ir izmantojis Spānijas likumdevējs un kas ieviests ar Likumu Nr. 1/2013”. Skat. arī, piemēram, spriedumus, 2014. gada 17. jūlijs, *Sánchez Morcillo* un *Abril García* (C-169/14, EU:C:2014:2099); 2015. gada 21. janvāris, *Unicaja Banco* un *Caixabank* (C-482/13, C-484/13, C-485/13 un C-487/13, EU:C:2015:21), un 2017. gada 26. janvāris, *Banco Primus*, EU:C:2017:60).

42 Nesenāk skat. spriedumu, 2017. gada 26. janvāris, *Banco Primus* (C-421/14, EU:C:2017:60, 71.–74. punkts un tajā minētā judikatūra).

43 Ģenerālvokāts N. Vāls secinājumos lietā *Pohotovost*, C-470/12, EU:C:2013:844, 66. punkts, uzskata, ka saskaņā ar Hartas 52. panta 5. punktu Hartas 38. pants drīzāk ir princips, nevis tiesības.

44 Skat. 2014. gada 10. septembra spriedumu *Kušionová* (C-34/13, EU:C:2014:2189, 47. punkts un tajā minētā judikatūra), kurā Tiesa nosprieda, ka Hartas 38. un 47. pantā noteiktās “imperatīvās normas” “ir piemērojamas attiecībā uz Direktīvas 93/13 īstenošanu”.

45 Spriedums, 2018. gada 17. aprīlis, *Egenberger* (C-414/16, EU:C:2018:257), 70.–82. punkts. Tiesa 82. punktā nosprieda, ka “valsts tiesai, izskatot strīdu starp divām privātpersonām, ir pienākums, ja piemērojamā valsts tiesību norma nevar tikt interpretēta Direktīvas 2000/78 4. panta 2. punktam atbilstīgā veidā, tās kompetences ietvaros nodrošināt no Hartas 21. un 47. panta izrietošo personu tiesisko aizsardzību un nodrošināt šo pantu pilnīgu iedarbību, vajadzības gadījumā atstājot nepiemērotas jebkādas tiem pretrunā esošas valsts tiesību normas”.

46 Skat. ģenerālvokātes V. Trstenjakas [V. Trstenjak] secinājumus lietā *RWE Vertrieb* (C-92/11, EU:C:2012:566, 42. punkts) attiecībā uz Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas iestāšanos lietā.

47 Turpat, 47. punkts (mans izcēlums). Ģenerālvokāte atsaucas uz Eiropas Komisijas pirmo diskusiju dokumentu, 1984. gada 14. februāris, COM(1984) 55, galīgā redakcija.

66. Tas atbilst arī ar vispārējai tiesību normai, ka negodīgumu vērtē līguma slēgšanas brīdī⁴⁸, un es tiecos piekrist apsvērumam, ka “līgumiskā līdzsvara” traucējumi nebūtu jārada “ar valsts iestādes iesaistīšanos pēc līguma noslēgšanas”⁴⁹, ja vien šī iesaistīšanās nenodrošina dalībvalsts tiesību aktu atbilstību Direktīvai 93/13 vai atbilst Direktīvas 93/13 8. pantā noteiktajiem kritērijiem par visaugstāko patērētāja aizsardzības līmeni⁵⁰.

67. Tāpēc ierosinu uz otro jautājumu atbildēt tādejādi, ka tādos apstākļos, kādi ir pamatlietā, noteikums, kurš likumdevēja iesaistīšanās dēļ ir kļuvis par līguma daļu un saskaņā ar kuru valūtas maiņas risks jāuzņemas patērētājiem ar *ex tunc* iedarbību, nav “obligātās tiesību normas” Direktīvas 93/13 1. panta 2. punkta izpratnē.

C. Atbilde uz trešo jautājumu

68. Ar trešo jautājumu valsts iesniedzējtiesa vaicā, vai Direktīvas 93/13 4. panta 2. punkts un tajā ietvertā prasība, ka līguma noteikumiem ir jābūt “vienkāršā, skaidri saprotamā valodā”, dod patērētājam tiesības saņemt sīku informāciju, kas finanšu iestādei ir zināma vai kam tai būtu varējusi būt piekļuve līguma noslēgšanas brīdī, par valūtas maiņas riska nešanu vai arī tā ir izpildīta ar noteikumiem, kas tika paziņoti patērētājam un izklāstīti 18. punktā iepriekš⁵¹? Prasītāji šajā ziņā uzsver makroekonomikas informāciju, kas, kā tie saka, esot atbildētājam, un to pienākumu izskaidrot tās ietekmi uz maiņas kursa mehānismiem.

69. Kā norādīts atbildētāju rakstveida apsvērumos, *Kúria* spriedumā Nr. 2/2014⁵², kas ir saistošs valsts iesniedzējtiesai, ir jau izstrādājusi kritērijus, lai noteiktu, vai līguma noteikumi, kuri attiecas uz valūtas maiņas riska uzņemšanos, ir vienkārši un skaidri saprotami.

70. Valsts iesniedzējtiesai ir jāizlemj, vai konkrētie noteikumi atbilst Direktīvas 93/13 4. panta 2. punkta prasībai par vienkāršu, skaidri saprotamu valodu⁵³. Šai tiesai papildus Tiesas nolēmumam *Kásler* lietā un attiecīgajiem *Kúria* nolēmumiem, lai noteiktu, vai līguma noteikums ir vienkāršā un skaidri saprotamā valodā, ir jāņem vērā Tiesas judikatūrā noteiktie kritēriji, kas pilnībā izklāstīti 2017. gada 20. septembra sprieduma lietā *Andriciuc* 43.–50. punktā⁵⁴.

48 Skat., piemēram, spriedumu, 2015. gada 21. janvāris, *Unicaja Banco* un *Caixabank* (C-482/13, C-484/13, C-485/13 un C-487/13, EU:C:2015:21, 37. punkts).

49 Ģenerāladvokāta N. Vāla secinājumi lietā *Kásler* (C-26/13, EU:C:2014:85, 105. punkts).

50 Skat. 30. zemsvītras piezīmi.

51 Tiesas judikatūrā ir noteikts, ka Direktīvas 93/13 4. panta 2. punktā paredzēto noteikumu negodīgums netiek vērtēts vienīgi tad, ja valsts piekritīgā tiesa pēc katra atsevišķa gadījuma pārbaudes uzskata, ka tie ir formulēti “vienkāršā, skaidri saprotamā valodā”. Skat. spriedumu, 2017. gada 20. septembris, *Andriciuc* (C-186/16, EU:C:2017:703, 43. punkts un tajā minētā judikatūra).

52 Skat. 5. zemsvītras piezīmi.

53 2018. gada 22. februāra rikojums *ERSTE Bank Hungary* (C-126/17, nav publicēts, EU:C:2018:107, 27. Punkts), kurā minēts 2017. gada 20. septembra spriedums *Andriciuc* (C-186/16, EU:C:2017:703, 22. punkts).

54 Spriedums, 2017. gada 20. septembris, *Andriciuc* (C-186/16, EU:C:2017:703). Galvenie spriedumi par pārredzamību, kas pasludināti pirms sprieduma *Andriciuc*, bija spriedumi, 2013. gada 21. marts, *RWE Vertieb* (C-92/11, EU:C:2013:180); 2014. gada 30. aprīlis, *Kásler* (C-26/13, EU:C:2014:282); 2015. gada 26. februāris, *Matei* (C-143/13, EU:C:2015:127); 2015. gada 23. aprīlis, *Van Hove* (C-96/14, EU:C:2015:262), un 2015. gada 9. jūlijs, *Bucura* (C-348/14, EU:C:2015:447). Pēc sprieduma *Andriciuc* skat. it īpaši rikojumu, 2018. gada 22. februāris, *ERSTE Bank Hungary* (C-126/17, nav publicēts, EU:C:2018:107).

71. Kā atzīts *Andriciuc* lietā, “valsts tiesai ir jāpārbauda, vai komersants attiecīgajiem patērētājiem ir darijis zināmu visu atbilstīgo informāciju, kas viņiem ļautu novērtēt [konkrēta] noteikuma [..] ekonomiskās sekas attiecībā uz viņu finanšu saistībām”⁵⁵, tostarp, kā maksājumus ietekmēs aizņēmēja dzīvesvietas dalībvalsts maksāšanas līdzekļu vērtības būtisks samazinājums un ārvalsts procentu likmes palielināšanās⁵⁶. Komersantam ir jāizklāsta iespējamās valūtas maiņas likmju izmaiņas un aizdevuma līguma slēgšanai raksturīgie riski⁵⁷, kā arī tas, kā konkrēti darbojas mehānisms, uz kuru ir atsauce attiecīgajā noteikumā, un kāda ir saistība starp šo mehānismu un citiem līguma noteikumiem⁵⁸.

72. Prasītāji rakstveida apsvērumos apgalvo, ka Likumi *DH1* un *DH3* nav atbilstīgi efektivitātes un līdzvērtības principiem un Direktīvas 93/13 6. pantam, jo likumdevējs, neņemot vērā prasību par skaidrību un pārskatāmību, ir noteicis, ka valūtas maiņas risks jāuzņemas patērētājiem. Lai aina būtu pilnīga, jānorāda, ka lietā nav pietiekami daudz lietas materiālu, kas ļautu izdarīt secinājumus par šo prasītāju lietas aspektu pārskatāmības vai citā kontekstā.

73. Tādējādi valsts iesniedzējtiesai, ņemot vērā visus apstākļus, kas skar līgumu, un Tiesas judikatūru, ir jānosaka, vai atbilstoši Direktīvas 93/13 4. panta 2. punktam un tā prasībai, ka līguma noteikumiem ir jābūt “vienkāršā, skaidri saprotamā valodā”, aizdevējiem ir pienākums nodot patērētājiem atbilstošu finansiālo informāciju, kas ir to rīcībā, līguma noslēgšanas brīdī, tajā skaitā atbilstošu makroekonomikas informāciju, un jāizskaidro tās ietekme uz maiņas kursa mehānismu.

D. Atbilde uz ceturto jautājumu

74. Kā izskaidrots iepriekš 41.–44. punktā, ceturtais jautājums ir jāsaprot kā tāds, kurā jautāts par to, kā tiesiskais regulējums, kas radies daudzus gadus pēc tam, kad ir ticis noslēgts līgums (attīstība, ko valsts iesniedzējtiesa uzskata par neparedzamu no patērētāja viedokļa), ietekmē pārskatāmības nodrošināšanas pienākumus, kuri saskaņā ar Direktīvas 93/13 4. panta 2. punktu ir atbildētājam.

75. Kā norādīts Direktīvas 93/13 3. panta 3. punktā, Direktīvas 93/13 pielikumā ir indikatīvs un nepilnīgs tādu noteikumu saraksts, ko var uzskatīt par negodīgiem. Tā 1. punkta i) apakšpunktā ir atsauce uz noteikumiem, kas “neatgriezeniski saist[a] patērētāju ar noteikumiem, ar kuriem tam nav bijusi reāla iespēja iepazīties pirms līguma slēgšanas”, bet lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu nav paskaidrots, kāpēc šī pielikuma daļa ir būtiskāka par citām, lai gan attiecībā uz pārskatāmību Tiesa ir interpretējusi pielikuma 1. punkta j) un l) apakšpunktu un 2. punkta b) un d) apakšpunktu⁵⁹.

76. Tāpēc ierosinu uz ceturto jautājumu atbildēt tādējādi, ka, ciktāl ar šo vēlāko dalībvalsts tiesību aktu pieņemšanu nav izdevies novērst negodīgumu saistībā ar noteikumu skaidru saprotāmību un pārskatāmību, ka prasīts Direktīvā 93/13, šo noteikumu atbilstība šim pienākumam nosakāma no līguma spēkā stāšanās brīža.

E. Atbilde uz piekto jautājumu

77. Piektais jautājums attiecas uz dalībvalsts tiesu pilnvarām pēc savas ierosmes novērtēt visu konkrētā līguma noteikumu negodīgo raksturu.

55 Spriedums, 2017. gada 20. septembris, *Andriciuc* (C-186/16, EU:C:2017:703, 50. punkts).

56 Turpat, 49. punkts. Tiesa veic atsauki uz Eiropas Sistēmisko risku kolēģijas ieteikumu (2011. gada 21. septembris), OV 2011, C 342, 1. lpp.

57 Turpat, 50. punkts.

58 Turpat, 45. punkts.

59 Spriedums, 2015. gada 26. februāris, *Matei* (C-143/13, EU:C:2015:127, 74. punkts).

78. Šis pienākums pašsaprotami izriet no Tiesas pastāvīgās judikatūras. Tomēr uzsvēršu, ka pienākums dalībvalstu tiesām saskaņā ar Direktīvu 93/13 pēc savas ierosmes novērtēt visu līguma noteikumu negodīgo raksturu darbojas tikai tad, ja to rīcībā ir viss vajadzīgais juridiskais un faktiskais pamatojums⁶⁰. Uz šo pienākumu turklāt var attiekties *res judicata* princips⁶¹.

79. Tāpēc uz piekto jautājumu ir jāatbild tādējādi, ka valsts tiesai pēc savas ierosmes ir jāizvērtē, vai līguma noteikums, kas ietilpst direktīvas piemērošanas jomā, ir negodīgs, šādi kompensējot līdzsvara trūkumu starp patērētāju un aizdevēju, ja tās rīcībā ir šī uzdevuma izpildei vajadzīgais juridiskais un faktiskais pamatojums.

V. Secinājumi

80. Tāpēc es ierosinu Tiesai uz *Fővárosi Ítéltábla* (Galvaspilsētas Budapeštas apgabala apelācijas tiesa) uzdotajiem jautājumiem atbildēt šādi:

- 1) Ar tiesību aktiem noteiktu līguma noteikumu, saskaņā ar kuru valūtas maiņas risku uzņemas patērētāji ar *ex tunc* iedarbību, nevar uzskatīt par tādu, par kuru ir bijusi “atsevišķa apspriešanās” Padomes Direktīvas 93/13/EEK par negodīgiem noteikumiem patērētāju līgumos 3. panta 1. punkta izpratnē.
- 2) Pamatlietas apstākļos noteikums, kurš kļuvis par līguma noteikumu tiesiskā regulējuma pieņemšanas rezultātā un saskaņā ar kuru valūtas maiņas risks jāuzņemas patērētājiem ar *ex tunc* iedarbību, nav “obligāta tiesību norma” Direktīvas 93/13 1. panta 2. punkta izpratnē.
- 3) Valsts iesniedzējtiesai, ņemot vērā visus apstākļus, kas skar līgumu, un Tiesas judikatūru, ir jānosaka, vai saskaņā ar Direktīvas 93/13 4. panta 2. punktu un tā prasību par to, ka līguma noteikumiem ir jābūt “vienkāršā, skaidri saprotamā valodā”, aizdevējiem ir jāsniedz patērētājiem atbilstīgā finanšu informācija, kas ir to rīcībā līguma noslēgšanas brīdī, tostarp attiecīgā makroekonomikas informācija, un jāizskaidro tās ietekme uz maiņas kursa mehānismu.
- 4) Ciktāl ar šo vēlāko dalībvalsts tiesiskā regulējuma pieņemšanu nav izdevies novērst negodīgumu attiecībā uz noteikumu skaidru saprotamību un pārskatāmību saskaņā ar Direktīvu 93/13, šo noteikumu atbilstība šim pienākumam nosakāma no līguma spēkā stāšanās brīža.
- 5) Valsts tiesai pēc savas ierosmes ir jānovērtē direktīvas piemērošanas jomā ietilpstoša līguma noteikuma negodīgais raksturs, tādējādi izlīdzinot starp patērētāju un aizdevēju pastāvošo nelīdzsvarotību, ja tās rīcībā ir šā uzdevuma izpildei vajadzīgais juridiskais un faktiskais pamatojums.

60 Skat., piemēram, spriedumus, 2013. gada 14. marts, *Aziz* (C-415/11, EU:C:2013:164, 46. un 47. punkts un tajā minētā judikatūra), un 2013. gada 30. maijs, *Jörös* (C-397/11, EU:C:2013:340).

61 Skat., piemēram, nesenāku spriedumu, 2016. gada 18. februāris, *Finanmadrid EFC* (C-49/14, EU:C:2016:98). 48. punktā Tiesa norāda, ka dalībvalsts procesuālā autonomija attiecībā uz *res judicata* ir pakārtota līdzvērtības principam un efektivitātes principam.